

Галина Чередниченко

к.е.н., доцент,

Одеський державний економічний університет, м. Одеса

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ОБГРУНТУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ

Проблеми сучасного стану та майбутнього розвитку аграрного сектору надзвичайно актуальні, вони пов'язані з конкурентоспроможністю економіки, продовольчою безпекою України, вирішенням гострих соціальних проблем, покращенням екологічної ситуації. Інституціональні аспекти цієї проблеми розглядаються в роботах В. Андрійчука, О. Бородіної, П. Гайдуцького, Ю. Лопатинського, Л. Молдован, О. Мороз, Т. Осташко, Б. Пасхавера, І. Прокопи, П. Саблука, О. Шубравської, В. Юрчишина та ін. Ці автори досліджують інституціональну кризу, особливості і шляхи розвитку формальних та неформальних інститутів і утвореного ними інституціонального середовища в аграрному секторі України. Але дискусійними залишаються питання стосовно ролі державної підтримки аграрного сектору у структуруванні взаємовідносин між економічними суб'єктами, в узгодженні інтересів, утворенні інституціональних рамок діяльності, що сприятимуть прогресивним змінам у цьому секторі економіки. Саме ці питання розглядаються автором тез.

Державна підтримка аграрного сектору є важливою складовою системи державного регулювання цієї сфери економіки. Світовий досвід узагальнює велику кількість конкретних форм і механізмів державної підтримки суб'єктів аграрних відносин, спрямованих на регулювання ринку, зменшення ризиків і трансакційних витрат. На нашу думку, у зв'язку з членством України у СОТ, доцільно класифікувати підходи до державної підтримки аграріїв у відповідності з термінами «червона скринька» (заходи, які заборонені СОТ), «жовта скринька» (заходи, які можуть використовуватись, але з часом повинні

скорочуватись) і «зелена скринька» (заходи, які не підлягають скороченню). Має рацію І. Комарова, яка стверджує: «В Україні використовується більшість інструментів державної підтримки: дотації, субсидії, регулювання експорту та імпорту, регулювання цін, однак відсутнє головне – системність підходу та спрямованість на кінцевий результат. Це відрізняє нас від інших країн, де обсяг державної підтримки залежить від стратегічних цілей та закріплений у законодавстві, яке регулярно коригується у відповідності з завданнями конкретного етапу розвитку економіки і сільського господарства» [1, с. 182].

Окрім цієї серйозної вади державної підтримки аграрного сектора в Україні, що свідчить про невиконання державою ролі організатора сутнісних інституціональних перетворень, занепокоєння стосовно подальшої реформи нашого суспільства викликають ситуації з формуванням економічних суб'єктів і станом конкуренції в аграрному секторі, з запровадженням торгівлі землею. Аграрний ринок стає більш концентрованим, що підриває конкуренцію і збільшує кількість крупних агрокомпаній, орієнтованих на швидке збагачення за рахунок експорту. Так на кінець 2010 р. в Україні було 58 аграрних холдингів з середнім розміром земельного банку в 69 тис. га землі. В цілому об'єм землі в їх користуванні, складав 4005 тис. га. Загальна капіталізація аграрних компаній України, що торгують на світових фондових ринках, в кінці лютого 2011 р. зросла до \$8,6 млрд., що в 2,5 рази більше, ніж на початку 2010 р. Експерти прогнозують, що в 2011 р. ще близько 12 українських агрокомпаній вийдуть на ринки зовнішніх запозичень, а в 2012 р. – ще 10 компаній [2]. Такі фірми матимуть великі фінансові переваги по відношенню до більш дрібних виробників, які живуть і працюють у селі, якщо земля буде вільно продаватися на ринку. Це матиме негативні соціально-економічні наслідки.

На основі дослідження можна зробити наступні висновки: 1) ринкова трансформація аграрного сектору, як і всієї економіки України, здійснювалась без науково обґрунтованої стратегічної програми, без врахування закономірностей кардинальних інституціональних змін у суспільстві, зокрема без виконання державою центральної ролі в даному процесі, саме це, на наш

погляд, пояснює незадовільні якісні параметри аграрного сектору та відсутність чіткого вектору і механізмів його подальших змін; 2) у сільському господарстві, як і у вітчизняній економіці у цілому, спостерігається посилення інституту олігархічного капіталу з участю іноземних інвесторів (як антиподу інституту конкуренції), орієнтованого на максимізацію прибутків у короткому періоді і не зацікавленому у довгостроковому інвестуванні у реальний сектор економіки, у вирішенні соціальних проблем села; тобто в аграрному секторі, як і в головних експортних промислових галузях (металургійній, хімічній) не буде відбуватися модернізація виробництва навіть в умовах сприятливої кон'юнктури світового ринку, а земельні ресурси будуть по-хижацьки використовуватись, що викличе подальше загострення соціальних і екологічних проблем; 3) науковці, політики, громадські організації, які налаштовані на реалізацію національних інтересів, прогресивний розвиток економіки у напрямку зростання добробуту пересічних громадян, повинні сприяти розробці економічної політики, що забезпечить: функціонування інституту ринкової конкуренції; концентрацію землі (як власності чи об'єкта оренди) у вітчизняних виробників; формування середнього класу; державну підтримку фермерам, особистим селянським господарствам та їхнім кооперативам (виробничим, постачальницьким, переробним, збутовим, кредитним), побудованим на ринкових принципах і довірі як важливій ознаці соціального капіталу; 4) заходи державної підтримки аграрного сектору, перш за все, з «зеленої скриньки» і, частково, з «жовтої скриньки» мають здійснюватись прозоро, з моніторингом їхньої результативності і ефективності у відповідності з критеріями підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників і посилення соціальної спрямованості економіки.

Література

1. Комарова І. В. Державне фінансування сільського господарства: особливості європейського та північноамериканського підходів // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – Випуск 1, т.1. – Миколаїв, 2010. – С. 174-183.
2. Арасланова А. Мир просит еды. – Режим доступа: <http://markets.eizvestia.com/full/mir-prosit-edu>